

Illies, Florian – 1913 Het laatste gouden jaar van de twintigste eeuw

Atlas Contact, 311 pagina's

Door een misverstand las ik het tweede deel van 1913 eerst, waardoor ik veronderstelde dat ik in het eerste deel vast meer zicht zo krijgen op andere sectoren van het maatschappelijk bestaan dan dat van de culturele elite. In vogelvlucht werd ik de volgende mijlpalen der geschiedenis waar uit dit eerste deel van Florian Illies.

De eerste supermarkt van Aldi werd geopend. Ontmoeten of groeten Stalin en Hitler elkaar in het Schönbrunnpark in Wenen? Nooit zouden ze dichterbij elkaar nabijheid verkeren. Tito was daar trouwens ook, tezelfdertijd! Voor het eerst wordt dit jaar Ecstasy gesynthetiseerd. In zijn bijna tweehonderdste brief aan Felice vraagt Kafka haar voor het eerst: kun je mijn handschrift eigenlijk wel lezen? Freud en Jung raken voorgoed gebrouilleerd, net als broer en zus Leo en Gertrud Stein trouwens en die zullen het ook nooit meer bijleggen. De Fed wordt opgericht en het bestaan van de ozonlaag – toen nog intact – werd bewezen door Charles Fabry. In mei 1913 vermoedt Rudolf Steiner in een brief aan zijn moeder dat de oorlog snel uitbreekt, hij zou Hermann Hesse en Franz Kafka als raadvragers in audiëntie ontvangen. Hitler verhuist van Wenen naar München. Le sacre du printemps van Stravinsky wordt opgevoerd en veroorzaakt een schandaal. In dezelfde maand ontdekt Piero Ginori Conti de geothermie. Max Beckman schrijft in zijn dagboek: de mens is en blijft toch een eersteklas varken. En Europa bewapent zich in rap tempo! De onmogelijke en destructieve liefde tussen Kokoschka en Alma

Mahler leidt uiteindelijk tot een wild en woest en spetterend dubbelportret, misschien wel een van de mooiste en indrukwekkendste schilderijen van de eeuw. Voor het eerst wordt in de Fordfabriek een lopende band toegepast. Einstein formuleert zijn relativiteitstheorie. Is Ludwig Meidner dan de enige schilder die met zijn *Apocalyptische landschappen* voorvoelt welke catastrofe in aantocht is? Ook het geboortjaar van Albert Camus. Prada wordt opgericht.

Maar ook in dit eerste deel richt de schrijver zich vrijwel uitsluitend op de alfa wetenschappen en de culturele elite. Daardoor krijg je sterk de indruk dat werkelijk niemand in de gaten had waarnaartoe de moderne samenleving onderweg was. Denk alleen al aan de steeds grotere troepenmachten die overal in Europa onder de wapenen werden gebracht! Dat kan toch aan de samenleving niet voorbij zijn gegaan? Het politieke bedrijf en de industrie komen in deze boeken in het geheel niet aan de orde en dat leidt tot een beslist onvolledig beeld. Die culturele elite liep – naar het schijnt – met het hoofd in de wolken en was kennelijk te zeer met zichzelf bezig, ingenomen. Tussen het dichten, het schrijven en het schilderen door werd er ogenschijnlijk op los geneukt, de affaires volgden elkaar in een noodtempo op, er werd van partner gewisseld alsof het handschoenen waren. Van Ludwig Meidner, die *Apocalyptische landschappen* schilderde, vroegen zijn vrienden zich af of hij wel helemaal gezond was! Maar het heeft er toch veel weg van dat die culturele elite de band met de rest van de samenleving kwijt was, losgezongen was.

Iemand die op mij een onaangename en uiterst irritante indruk maakte is Rainer Maria Rilke die ik een vervelende en verwijfde kwast vind. Ik heb boeken van hem in mijn bibliotheek maar heb ze nooit uitgelezen, telkens al na enkele pagina's verveeld weggelegd en ik heb ze onlangs naar de ramsj gebracht. Maar wat ik niet wist was hoe Rilke zich uit had gelaten over de door hem bewonderde dichter Franz Werfel nadat beide heren elkaar in levende lijve hadden ontmoet. Rilke

schrijft hierover dat hij “bij de aanblik van Werfel voor het eerst de ‘valsheid van de Joodse mentaliteit’ heeft gevoeld, ‘deze geest die de dingen doordringt als het gif dat overal binnen sijpelt uit wraak dat je geen deel uitmaakt van een organisme’” Dit is natuurlijk onversneden antisemitisme en Rilke is wat mij betreft nu helemaal en voorgoed verloren.

Voor het overige was het opmerkelijk hoeveel jongemannen in opstand kwamen tegen de vader: Arnold Bronnen, Gottfried Benn, Franz Kafka, Georg Trakl enzovoort. ‘Vadermoord’ – het was per slot het tijdperk van Freud – was aan de orde van de dag.

Ook van dit boek heb ik genoten, ondanks de tekortkomingen. Het biedt naar mijn stellige overtuiging geen volledig beeld op dat laatste jaar voor de Grote Oorlog. Maar het was een waanzinnige tijd, buitengewoon fascinerend bovendien. Malevitsj schildert zijn Zwart vierkant. En Illies schreef ondanks de tekortkomingen twee mooie boeken over dit gedenkwaardige jaar.

Enno Nuy

April 2020